

НЕВЕРБАЛНИ КОРЕЛАТИ НА ЕМОЦИОНАЛНОТО ИЗРАЖЕНИЕ НА ЛИЦЕТО В ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Весна Ненчева-Ризова

Being guided by the theoretical preconditions for emotional expression identification, the experimental design of this study sets the following goal: Diagnostics of ability to identify emotional states in stylized facial expressions, lying on the bipolar continuum "happiness/unhappiness" as a non-verbal stimulating material to identify more subtle nuances of emotional states. Stimulus material in the form of pictures has been used (Stoitsova, T., 1998). Result processing includes frequency and content analysis.

Our study shows that children know more words for negative emotional states. On the other hand, when actual emotional state of children is perceived — the second task of our study — they definitely define themselves in the positive part of continuum.

Лицето притежава огромни възможности за изразяване на комуникативен смисъл. Хората кимат, клатят глава, въртят я или „замахват“ с нея — и всичко това са жестове, носещи определен смисъл. Всички те обаче, означават различни неща в зависимост от това, как са комбинирани с определени лицеви изрази и в различни културни ситуации (Андреева, Л., 1998). Много психолози интерпретират универсалността на основните лицеви изрази като програмирани от наследствеността. Ч. Дарвин е един от първите, които показват, че лицевите изражения играят съществена роля в комуникацията. Изразите на лицето, свързани с цялостната позиция на тялото и особено на ръцете, са надежден индикатор за това, как се развива взаимодействието. Пол Екман и колеги емпирично доказват, че лицевите изражения са изключително добри в изразяването на такива основни емоции като щастие, изненада, гняв, тъга, страх, отвращение, възмущение и интерес, и че тези изрази са културно универсални (Екман, П., 2000).

С развитие на възрастта, посредством социалното учене, личността усвоява в някаква степен и феномените на маскирането — т.е. умението да се прикриват или по-деликатно да се изразяват емоциите посредством лицето в определени ситуации. Пълното им прикриване е невъзможно, тъй като съзнателни-

ят контрол във взаимодействията е свързан с речта или с вербалния канал на общуването. Невербалните компоненти остават на равнището на несъзнателното и само за много кратко време, когато хората полагат специални усилия и фиксират вниманието си, могат да ги контролират (Стоицова, Т., 1998). Непреднамереното искрено поведение при децата изразява най-добре естествената емоционална същност на човека — широка усмивка или смях при силна радост (щастие) и специфична гримаса („нацупеност“) или плач при алтернативното емоционално състояние на неприятно преживяване, тъга или нещастие.

В нашето изследване си поставяме за *цел* диагностицирането на способността при деца за идентификация на емоционалните състояния в стилизирани лицеви изрази, лежащи на биполярния континуум „щастие/нещастие“.

Задачите включват: 1) Вербална идентификация на лицеви изрази спрямо дадени опорни точки и 2) Установяване на актуалното емоционално състояние — емоционална самооценка.

Стимулният материал представлява индивидуална бланка за попълване, на която са нарисувани картинки — стилизирани лицеви изрази, които изпълняват ролята на невербален показател за „щастие/ нещастие“ (по Стоицова, Т., 1998; Аргайл, М. & Хендерсън, М., 1989).

Основните *хипотези* са две:

1. Децата от изследваната ранна училищна възраст успешно ще се справят с дискриминирането на емоционални състояния в стилизираните лицеви изрази, лежащи на биполярния континуум „щастие/нещастие“. Изследвания в други култури, обхващащи същата възраст, подкрепят подобна хипотеза. По всяка вероятност, способността за узнаване на лицевата експресия се формира в по-ранните етапи от развитието на човека — в предучилищната възраст.

2. Предполагаме, че у децата в изследваната възраст вече е развита способността за самооценка на емоционалното състояние в актуалния момент. Причините за това допускане са аналогични на предишното.

Описание на извадката: В психологичното изследване взеха участие 69 деца от III клас в СОУ „Св.св. Кирил и Методий“, гр. Козлодуй. От тях 39 са момичета и 29 са момчета. Децата са на възраст между 8 и 9 години. Всички деца с изключение на едно момче се съгласиха доброволно да попълнят бланката за диагностика на способността за идентификация на емоционални състояния чрез стилизираните лицеви изрази. То отказа да участва, защото му се стори много трудна задачата. Втората задача — определяне на актуалното емоционално състояние завършиха всички участници в изследването.

В съответствие с целта и задачите на изследването, *методиката* е разделена на две части: 1 част — на децата се предлагат бланки с нарисувани 7 картинки на лица, разположени в континуума „щастие —нещастие“. Под всеки стилизиран лицев израз децата трябва да напишат дума — вербален етикет за представеното емоционално състояние; 2 част — емоционалната самооценка изисква от изследваните деца да изберат буквата (от А до Ж), обозначаваща този лицев израз, който най-добре показва собственото им емоционално състояние в момента.